«پرسشگری» و جهان خیام

به مناسبت ۲۸ اردیبهشت روز بزرگداشت خیام، نگاهی گذرا به آرا و اندیشه های او داشته ایم

علیرضا حیدری- اردیبهشت در واپسین روزهایش با یک یادروز دیگر می گذرد. سه روز پس از یادروز فردوسی، در کوچی ادبی از توس به نیشابور می رویم تا مثنوی را به رباعی گره بزنیم و حماسه را به فلسفه و حکمت و دانش. از خیام نیشابوری، دانشمند نام آور ایرانی و شاعر رباعی های ماندگار و جاودانه یاد می کنیم که شهرت او در جهان افتخاری است برای ایران و ایرانی. خیام بیش از شاعری، دانشمندی است همه چیزدان و حکیمی است که بیش از هر چیز «پرسش» را در ذهن آدمی برمی انگیزاند و پرسشگری هنر اوست. خیام که خود در دانش نجوم و ریاضی استاد بود و هزار توی جهان آفرینش او را به شگفتی وا داشته بود، با سرایش رباعی های پرسشگرانه، مخاطب را هم در این شگفتی خود سهیم و شریک می کند. خیام نیک می داند که این جهان سرشت و سرنوشتی تودرتو دارد که عقل آدمی در فهم تمام آن ناتوان است. رباعی های او فقط شعرهایی از سر دلخوشی و شادمانگی نیست، که ژرفای هستی را نشانه می رود و انسان را بیش از پیش به اندیشیدن وامی دارد. این نگاه خیام چنان جذبه ای داشته است که پس از او دیگرانی به سبک و سیاق او رباعی هایی خیامی سرودند و به نام او تمام کردند. حال آن که به گفته دکتر میر جلال الدین کزازی «چارانه های خیام در شمار به ۳۰ چارانه هم نمی رسند»؛ در حالی که در بعضی از کتاب ها بیش از ۵۰۰ رباعی هم به خیام نسبت داده اند.

جالب است که بدانیم، رباعی سرایی خیام، در زمان حیاتش امری ناشناخته بوده است و نویسندگان هم عصر او از قبیل نظامی عروضی و ابوالحسن بیهقی در این باره سکوت کرده اند. اولین منبعی که رباعی به اسم خیام نقل کرده، رساله ای از فخر رازی (۶۰۶ ق) است که در آن، در بحث معاد، به یکی از رباعیات خیام استناد جُسته است.

رباعی های خیام به لحاظ ساختار زبانی با سروده های فردوسی همساز است؛ هم روشنگرانه است و هم روان و استوار. نشانی از حکمت ایرانی است و ادبیات و زبان محکم خراسانی، البته با شیوه ای افسونگرانه. نباید از این نکته هم غافل شد که معما و مفهوم پرسشگری خیام، فراتر از جغرافیای زمان و مکان است و در واقع پرسش همیشگی انسان است از جهانی که در آن زندگی می کند.

از نگاهی دیگر هم می توان بین شعر و زبان و اندیشهٔ فردوسی و خیام، شباهتی جدی دید که البته برخاسته از یک پایگاه فکری است و آن توجه به اندیشیدن و خردورزی است. فردوسی خرد را اساس و پایهٔ هستی و انسان می داند و خیام نیشابوری هم گذر از رهگذر خرد را راهگشا می داند و با تکیه بر خرد، آدمی را به تأمل در زندگی، مرگ و جهان و هستی سوق می دهد. این دو با روشن نگاه داشتن چراغ خرد، نگذاشتند تفکر خردستیزانه آن عصر جاپای محکمی پیدا کند و راه را بر اندیشه و عقلانیت ببندد.

از این رو، رباعی های خیام که خود پدیده ای هنری است، دریچه ای زیبا و هنرمندانه در برابر دیدگان انسان می گشاید تا با تفکر در هستی و انسان، حیرت و شگفتی آفرینش را بیش از پیش به تصویر بکشد و جهانی را ترسیم می کند که عقل آدمی از رسیدن به کنه آن ناتوان است و عظمت آفریننده آن را به رخ آدمی می کشاند.

دعوت به پاسداشت فردوسی

نگاهی موشکافانه به پیام حضرت آیت ا... سیدمجتبی خامنه‌ای، رهبر معظم انقلاب، به مناسبت روز پاسداشت زبان فارسی و بزرگداشت حکیم ابوالقاسم فردوسی

رضایی - بیست‌وپنجم اردیبهشت تنها یک مناسبت تقویمی نیست؛ روزی است که اهمیت زبان فارسی و جایگاه فردوسی بیش از همیشه یادآوری می‌شود. زبانی که قرن‌ها حامل فرهنگ، تاریخ و هویت ایرانی بوده و فردوسی با شاهنامه خود آن را از خطر فراموشی و فرسایش نجات داد. اهمیت این میراث به اندازه‌ای است که همواره موردتوجه رهبر شهید انقلاب قرار داشته و ایشان بارها بر پاسداشت زبان فارسی و جایگاه فردوسی تأکید کردند. در ادامه همین نگاه، رهبر انقلاب، حضرت آیت ا...سید مجتبی حسینی خامنه‌ای نیز به مناسبت این روز پیامی منتشر و با نگاهی موشکافانه بار دیگر بر نقش بنیادین زبان فارسی در شکل‌گیری هویت ایرانی تأکید کردند. در این پیام، زبان فارسی تنها وسیله‌ای برای گفت‌وگو معرفی نشده، بلکه «قالب شناخت» و «رشته اتصال اندیشه» دانسته شده است.

پیام رهبر انقلاب
به مناسبت روز پاسداشت زبان فارسی
و بزرگداشت حکیم ابوالقاسم فردوسی

بسم الله الرحمن الرحیم

زبان فارسی علاوه بر ابزار گفتار و نوشتار، قالب شناخت و رشته‌ی اتّصال اندیشه و مرزهای هویتی ایرانیان را تشکیل میدهد. زبان و ادب فارسی یکی از بزرگترین ظرفیتها برای ترویج فرهنگ و تمدّن غنی ایرانِ اسلامی در گستره‌ی جهانی است؛ و توصیه‌ی رهبر حکیم و شهیدمان اعلی‌الله مقامه‌الشریف به قدرتمند شدن زبان فارسی، چراغ راه اقتدارِ «تمدن ایرانی.اسلامی» می‌باشد.

ملت عزیز ایران در دفاع مقدس سوم نیز همچون دو جنگ تحمیلی قبلی ثابت کردند که داستانهای اسطوره‌ای فردوسی، واقعیت زندگی و شخصیت قهرمانانه‌ی آنان بوده و مفاهیم انسان‌ساز، سلحشورانه، و قرآنیِ شاهنامه، همه‌ی اقوام و اقشار ایران را در حفظ هویت، اصالت و استقلال خود و مبارزه با «ضحّاکِ وَشانِ» متجاوز، همدل و همراه و همساز میکند. این حماسه‌ی حضور و دفاع و پیروزی، تکلیف بزرگی را بر دوش اهالی فرهنگ و ادب و هنر می‌گذارد تا همچون فردوسی برخیزند و بعثت هنرمندان را در امتداد بعثت مردم رقم زنند؛ فکر و قلم و زبان را با هنر درآمیزند و روایت خیزش عظیم ملت را در تاریخ، ماندگار کنند.

از سوی دیگر مقاومت غیورانه و پیروزی افتخارآمیز در برابر تهاجم دیوسیرتان و شیاطین جهان، ملت را برای پاسداری از استقلال تمدنی و مقابله با تهاجم زبانی، فرهنگی، و سبک زندگی امریکایی آماده‌تر کرده است تا با ابتکار و نوآوریِ فعالان عرصه‌ی فرهنگی در جهت تأمین پدافند زبانی و گفتمانی و رشد و بالندگی کودکان، نوجوانان و جوانان، مراحل باقیمانده تا پیروزی نهایی را با استواری بیشتر بپیمایید، بِعَون‌الله تعالی.

سیدمجتبی حسینی خامنه‌ای
۲۵/اردیبهشت/۱۴۰۵

بازخوانی اسطوره‌های شاهنامه در جهان معاصر

در بخش دیگری از این پیام، رهبر انقلاب با نگاهی دقیق به جایگاه شاهنامه پرداخته اند؛ اثری که نه‌تنها بزرگ‌ترین حماسه ادبی ایران، بلکه از برجسته‌ترین آثار حماسی جهان به شمار می‌رود و به زبان فارسی سروده شده است. بر اساس این پیام، شاهنامه صرفاً یک متن ادبی نیست، بلکه می‌تواند در تقویت همبستگی و هویت ملی نقش‌آفرین باشد. از نظر ایشان شاهنامه فردوسی و روایت‌های اسطوره‌ای آن الگویی الهام‌بخش برای فهم و روایت رویدادهای معاصر است. ایشان معتقدند ملت ایران در «دفاع مقدس سوم» نشان دادند که مفاهیم قهرمانی و حماسی شاهنامه تنها روایت‌هایی متعلق به گذشته نیستند، بلکه می‌توانند در زندگی امروز نیز جلوه‌پیدا کنند.

این اثر شکوهمند مجموعه‌ای از اسطوره‌ها، روایت‌های تاریخی و ارزش‌های اخلاقی است که مفاهیمی چون شجاعت، وفاداری، عدالت و ایستادگی در برابر ظلم را بازتاب می‌دهد. در این پیام نیز همین ظرفیت مورد توجه قرار گرفته و این مفاهیم با رخدادهای سیاسی و اجتماعی معاصر پیوند خورده است.

مسئولیت هنرمندان و اهل فرهنگ در روایت حماسه ملی

اشاره به رسالت هنرمندان امروز را می‌توان یکی از مهم‌ترین بخش‌های این پیام، به شمار آورد. رهبر انقلاب با تیزهوشی از تعبیر «بعثت هنرمندان» استفاده می‌کنند تا نقش فرهنگی و تاریخی هنرمندان را برجسته کنند. این توجه به روشنی گویای این اصل مهم است که هر رویداد تاریخی اگر در قالب آثار هنری و به دست هنرمندان همان دوره ثبت شود، علاوه بر این که به ماندگاری آن واقعه در تاریخ کمک شایان توجهی می‌کند، در ایجاد اتحاد یک ملت نیز موثر است. همان گونه که فردوسی با سرودن شاهنامه توانست روایت‌های کهن ایرانی را ماندگار کند از هنرمندان معاصر نیز انتظار می‌رود که رویدادهای امروز را به شکل ماندگار ثبت کنند. به بیان دیگر، هنر در این پیام نه صرفاً ابزار زیبایی‌شناختی، بلکه ابزاری برای تثبیت حافظه تاریخی و تقویت هویت ملی تلقی شده است.

مقابله فرهنگی و مفهوم «پدافند زبانی»

در بخش پایانی پیام، موضوع «تهاجم زبانی و فرهنگی» مطرح می‌شود. رهبر انقلاب با ارائه اصطلاحی جدید به نام «پدافند زبانی و گفتمانی» قاطعانه حرف آخر را درباره اهمیت زبان فارسی بیان می‌کنند؛ این اصطلاح نشان‌دهنده نگاه امنیتی ـ فرهنگی ایشان به مسئله زبان است. ایشان با بهره گیری از این ترکیب نوآورانه، این پیام را به مسئولان فرهنگی کشور مخابره می‌کنند که هنرمندان و همچنین زبان و ادب فارسی به همان اندازه دارای اهمیت هستند که مبارزان میدان دفاع. در ادامه می‌توان این برداشت آزاد را از این پیام غنی داشت که با دعوت فعالان فرهنگی به نوآوری و ایجاد جذابیت و جلب توجه نسل آینده به حوزه زبان و ادبیات است که می‌توان به پایداری و شکوفایی تمدن ایران اسلامی همچنان امیدوار ماند.

برگ سبز موتور سیکلت انژکتور بلنتا مدل ۱۳۰۳ به شماره پلاک ۸۶۱/۴۶۳۳۲ به شماره موتور ۳۰۱۵۶۳ تنه ۱۹۲۰ بنام هادی شیردل عباس آبادی کدملی ۰۷۳۱۵۶۸۴۱۹ مفقود و فاقد اعتبار است ۱۸۵۴۳۶

برگ سبز و سند کمپانی خودرو پژوپارس XU7 مدل ۹۵ شماره انتظامی ۷۵۷ب۶۹ ایران ۷۴ شماره شاسی NAAN01CE0GH928197 شماره موتور ۱۲۴K0968156 به نام ناصر شیشه چی مفقود و فاقد اعتبار است ۱۸۵۴۳۱

برگ سبز خودرو پژو ۲۰۶ سفید مدل ۸۹ ش انتظامی ۵۸۸ط۶۲ ایران ۱۲ شماره موتور ۱۴۱۸۹۰۷۶۰۹۱ شماره شاسی NAAP03ED1BJ485705 به نام ذوالفقار براتیان مقدم جغالی مفقود و فاقد اعتبار است ۱۸۵۴۱۳

برگ سبز و سند کمپانی و کارت خودرو و پلاک پراید GTXi مدل ۸۴ شماره انتظامی ۳۴۵ی۱۵ ایران ۷۴ ش شاسی ۱۴۱۲۲۸۴۶۶۰۰۰۲ ش موتور ۱۳۰۹۸۳۵ به نام حسین مبرهن مفقود و فاقد اعتبار است ۱۸۵۳۸۰

برگ سبز سمند سورن پلاس رنگ سفید مدل ۱۴۰۵ به شماره انتظامی ۷۷ق۱۳۴ ایران ۳۲ به شماره موتور ۱۲۵K0564656 و شماره تنه NAACV1HLFTFP347584 به نام مریم زابلی مفقود و فاقد اعتبار است ۱۸۵۳۵۷

سند کمپانی و برگ سبز موتورسیکلت لاکی مدل ۱۴۰۱ به ش پلاک ۷۷۸-۴۱۴۱ بنام حمید اخوان خرازیان به ش موتور ۰۱۸۰NCT401039 مفقود و فاقد اعتبار است NCT53K779NMA0485۰ ۱۸۵۳۵۳

برگ سبز استیشن فید لیتی پرستیژ B5X-7W0P0G3 مدل ۱۴۰۵ مشکی متالیک به شماره انتظامی ایران ۳۶-۵۷۱ی۳۴ به شماره موتور *SQRF6J16*AVSA00455 و شماره شاسی NAGC4AB5GT100551۴ بنام فاطمه محمدی مفقود گردیده وفاقد اعتبار می باشد ۱۸۵۳۵۲

برگ سبز فیدلیتی پرستیژ مدل ۱۴۰۵ تیپ B5X-7W0P0G3 مشکی متالیک به شماره انتظامی ایران ۳۶-۶۱۱ی۳۴ به شماره موتور *SQRF6J16*AVSB00431 و شماره شاسی NAGC4AB5GT100496۵ بنام عالیه ریحانی مفقود گردیده وفاقد اعتبار می باشد ۱۸۵۴۶۱

برگ سبز و سند کمپانی خودرو سایپا ش انتظامی ایران ۷۴- ۶۲۶ ط ۹۶ ش موتور M15/5394338 ش شاسی NAS851100R5781817 بنام مرضیه عیدمحمدپور شورک ش ملی ۰۸۶۰۰۷۱۸۶۳ مفقود شده و فاقد اعتبار است ۱۸۵۴۰۰

برگ سبز موتورسیکلت هندا ۱۲۵ هرمز مدل ۸۷ به ش پلاک ۷۷۱-۴۸۹۷۸ به ش موتور ۹۳۲۰۵۹۴۴ به ش شاسی NB5***120H876650۶ بنام علی آرمیون مفقود و فاقد اعتبار است ۱۸۵۴۸۱

برگ سبز و کارت خودروسایپا اس مدل ۱۴۰۴ به شماره پلاک ۷۴ ایران ۳۴۶م۳۳ به شماره موتور M15/5609605 و شماره شاسی NAS851100۵861861 به نام سید محسن رضوی تبادکان مفقود و فاقد اعتبار است. ۱۸۵۴۷۹

برگ سبز فید لیتی الیت B6X7W0P1GE مدل ۱۴۰۵ سفید روغنی به ش انتظامی ایران ۶۰-۴۳۷ص۴۳ به ش موتور* SQRE4T15C*BJ5H6020۸۵ *و ش شاسی NAGC7AB4FT1015978 بنام مجتبی صالحی مقدم مفقود گردیده وفاقد اعتبار می باشد ۱۸۵۴۷۸

برگ سبز رانا TU5 مدل ۹۷ به ش پلاک ایران ۴۵-۱۹۹ی۱۶ به ش موتور ۹۳۷۲E۰۰۴۹۰۱۳ به ش شاسی NAAU01FE4JT039595 بنام امیرعلی صادق زاده مفقود و فاقد اعتبار است ۱۸۵۴۷۶

برگ سبز موتورسیکلت پارت مدل ۹۱ شماره انتظامی ۱۱۲۲۹-۷۷۷ شماره تنه ۹۱۶۰۲۴۴ شماره موتور ۱۲۱۷۸۳۴۷ بنام محمد ابراهیم دشتیانی مفقود وفاقداعتبار است

برگ سبز موتورسیکلت پیشتاز مدل ۸۶ شماره انتظامی ۷۶۴-۵۹۵۴۹ شماره تنه ۸۶۲۶۱۹۸ شماره موتور ۰۶۱۶۹۱۵ بنام سعید زردی مفقود وفاقداعتبار است ۱۸۵۴۶۴

برگ سبز و سند کمپانی و کارت خودرو سفید مدل ۹۰ ش انتظامی ۵۸۸ط۶۲ ایران ۱۲ شماره موتور ۱۴۱۸۹۰۷۶۰۹۱ شماره شاسی NAAP03ED1BJ485705 به نام ذوالفقار براتیان مقدم جغالی مفقود و فاقد اعتبار است ۱۸۵۴۱۳

برگ سبز و سند کمپانی و کارت خودرو و پلاک پراید GTXi مدل ۸۴ شماره انتظامی ۳۴۵ی۱۵ ایران ۷۴ ش شاسی ۱۴۱۲۲۸۴۶۶۰۰۰۲ ش موتور ۱۳۰۹۸۳۵ به نام حسین مبرهن مفقود و فاقد اعتبار است ۱۸۵۳۸۰

برگ سبز سمند سورن پلاس رنگ سفید مدل ۱۴۰۵ به شماره انتظامی ۷۷ق۱۳۴ ایران ۳۲ به شماره موتور ۱۲۵K0564656 و شماره تنه NAACV1HLFTFP347584 به نام مریم زابلی مفقود و فاقد اعتبار است ۱۸۵۳۵۷

سند کمپانی و برگ سبز موتورسیکلت لاکی مدل ۱۴۰۱ به ش پلاک ۷۷۸-۴۱۴۱ بنام حمید اخوان خرازیان به ش موتور ۰۱۸۰NCT401039 مفقود و فاقد اعتبار است NCT53K779NMA0485۰ ۱۸۵۳۵۳

برگ سبز و سند کمپانی و کارت خودرو و پلاک پراید GTXi مدل ۸۴ شماره انتظامی ۳۴۵ی۱۵ ایران ۷۴ ش شاسی ۱۴۱۲۲۸۴۶۶۰۰۰۲ ش موتور ۱۳۰۹۸۳۵ به نام حسین مبرهن مفقود و فاقد اعتبار است ۱۸۵۳۸۰